

perillisten muodossa perheyriksen jatkuvuutta ja keskitsevän emännän muodossa perheyriksen liikesuhteita. Samalla kun vaimon johtama, hyvin toimiva talous tarjosi isännälle lepopaikan, porvarisnainen oli isännän poissa ollessa kykenevä astumaan myös kauppahuoneen johtoon. 1800-luvun kauppahuone oli perheyriks, joka ei olisi ollut toimintakykyinen ilman molempien puolisoitten työpanosta. Muilta osin Jeanette Snellmanin päivät täyttyivät sukutyön edellyttämästä kirjeenvaihdosta, jota hän kävi ahkerasti etenkin sisartensa kanssa, sekä hyväosaisten naisen ”velvollisuudentuntoisesta toimijuudesta” Oulun rouvasväenyhdistyksessä, pientenlastenkoulun johtokunnassa ja suurten nälkävuosien avustustoimissa vuosina 1867–1868.

Väitöskirja kuvaa niin ikään erinomaisesti sitä murrosta, mitä 1800-luvu merkitsi nuorille (tässä tapauksessa hyväosaistille) naisille. Jeanette Snellman oli kotona kasvatettu, kouluja käymätön ihminen, mutta hänen tyttärensä kouluttautuivat kodin ulkopuolella. Näin tutkimus pureutuu oivaltavasti siihen, miten koulunkäynnistä tuli vähitellen osa naisten matkaa kohti aikuisuutta. Isoaho-Nousiainen pohdinta Jeanette Snellmanin veljistä – se miten miehen sopi ja suorastaan piti rakentaa mieheyttänsä 1800-luvun yhteiskunnassa ja mikä oli miehen sukupuolirooli – voisi olla jopa hedelmällisen jatkotutkimuksen aihe.

Väitöskirja osoittaa Jeanette Snellmanin kiinnittyvän monin tavoin oman aikansa laajaan säätyläisryhmään, joka ulottui virkamiesaatelista aina kaupunkien kauppiaisiin ja käsityöläismestareihin asti. Tältä osin hienojakoisempi eronteko porvariuden ja säätyläisyyden välillä olisi tarjonnut hedelmällisiä mahdollisuuksia tarkempaankin yhteiskuntahistorialliseen analyysiin laajan säätyläisryhmän sisäisestä dynamiikasta. Tästä dynamiikasta on selkeitä merkkejä vaikkapa kummivalinnoissa: merikapteeni, kauppaporvari ja lopulta kauppaneuvos J. W. Snellman perheineen saavutti säätyläisryhmän ylimät kerrokset vasta vähitellen.

Loppuluvussa Isoaho-Nousiainen joka tapauksessa toteaa, miten Jeanette Snellman oli oikea ihanteellinen porvarisrouvan arkkityyppi, joka arvosti aktiivista elämänsäntettä, kovaa työtä ja itsensä elinikäistä kehittämistä. Hän oli ”nainen paikallaan” sekä huolehtiessaan kodistaan vaimona, äitinä ja perheenemäntänä että miehensä rinnalla toverina ja perheyriksen tukijana. Kokonaisuutena Riikka Isoaho-Nousiainen väitöskirja ristivalottaa teoreettisesti ja menetelmällisesti rikkaasti sukupuolihistorian, perhehistorian, kokemushistorian ja tunteiden historian näkökulmista 1800-luvun suomalaista yhteiskuntaa, sen verkostoja ja erityisesti nais-toimijuutta.

Kirsi Vainio-Korhonen
Suomen historian professori
Turun yliopisto

Kokemus, toimijuus ja maatalouden muutos sukukirjeissä

Elsa Hietala:

Kartanot ja maatalouden muutos Wirzenius–Wegeliussuvun kirjeissä 1850–1910. Maatalousmuseon tutkimuksia 3. Suomen maatalousmuseo Sarka 2024. 311 s. ISBN 978-952-69213-5-8.

Elsa Hietalan väitöskirjassaan käsittelemää aikakautta 1800-luvun puolivälistä seuraavan vuosisadan alkuun voi perustellusti kuvata Suomen historiassa sekä kasvun ja kriisien että muutosten ja jatkuvuuden ajaksi. Samaan aikaan kun valtaosa Suomen maataloista harjoitti 1800-luvun lopun lähestyessä vielä niin sanottua perinnäistä maataloutta, ryhdyttiin säätyläiskartanoissa soveltamaan käytäntöön Ruotsin kautta Suomeen rantauteineita uusia viljelymenetelmiä ja teknisiä innovaatioita. Läntisessä Suomessa tuotantosuunnan voimakas muutos kohti lypsykarjataloutta tarkoitti kasvinviljelyn näkökulmasta muun muassa heinäviljelyn siirtymistä niityiltä pelloille.

Elsa Hietala lähestyy tätä suurten muutosten aikaa tutkimalla Loimaan Aittamäen ja Hattulan Pelkolan kartanoiden maatalouden kehitystä kirjelmäiden kautta. Varsinais-Suomessa ja Kanta-Hämeessä sijaitsevien kartanoiden omistajaperheillä oli toisiinsa sukuyhteyksiä, jotka muodostuivat 1800-luvun kuluessa yhä kiinteämmiksi. Hietala analysoi Wirzenius–Wegeliussuvun kirjeaineistoa kokemuksen ja toimijuuden näkökulmasta.

Hietala määrittää työilleen kolme kysymystä: 1) miten tutkituissa kartanoissa harjoitettiin maataloutta ja miten maatalous näkyi perhekirjeissä, 2) mitä kirjeet kertovat kartanoiden työnjaosta, työnteosta ja vastuista sekä niissä tapahtuneista muutoksista ja 3) mitä tilojen tulevaisuuteen tähtääviä päätöksiä kartanoissa tehtiin ja millaisia taloudellisia ja omistuksellisia vaikutuksia niillä oli. Kysymyksistä jokainen muodostaa jo yksinään laajan lähtökohdan tutkimukselle.

Varsinaisten tutkimuskysymysten ohessa Hietala pohjustaa tutkimustehtävää eri korostuksin sekä johdannossa että työn myöhemmissä osioissa. Tutkimuksessa huomio keskittyy hieman vaihdellen kartanoiden perhesuhteiden muutoksiin, kartanoissa tehdyn työn tarkoituksiin ja tekijöihin sekä perhekirjeenvaihtoon, joista viimeisen kautta Hietalan tavoitteena on tuoda maatalouden historian ja murrosvaiheen tutkimukseen uusia teoreettisia näkökulmia (s. 62).

Tutkimuksen rajaaminen 1800-luvun jälkipuoliskoon ja seuraavan vuosisadan alkuun on sekä aikaisemman tutkimuksen luomaan kuvaan että työn lähdeaineistojen tarjoamiin mahdollisuuksiin perustuen toimiva. Samoin syyt keskittyä nimenomaan kartanoiden historiaan tulevat niin ikään tutkimuksessa hyvin esille, vaikka hieman

laajempi rinnastus esimerkiksi aikakauden pappiloiden tai virkapaustellien merkitykseen paikallisina maatalouden edelläkävijöinä olisi laajentanut näkökulmaa.

Wirzenius- ja Wegelius-suvun edustajien 1800-luvun jälkipuoliskolla ja vuosisadan taitteessa tuottama kirjeaineisto on määrällisesti (lähes 5 000 kirjettä) vähintäänkin riittävä. Hietala osoittaa useaan otteeseen tuntevansa aineistonsa syvällisesti. Työssä olisi tosin voinut tehdä vielä selvemmäksi sen, millä perusteella väitöskirjaan valikoitu osa kirjeaineistosta on rajattu ja tematisoitu. Samoin kirjeiden systemaattisempi ja syvällisempi esittely tutkimusaineistona olisi palvellut paremmin aihepiiriä pinnallisemmin tuntevaa lukijaa.

Tutkimuksen mikrohistoriallinen lähestymistapa sopii hyvin egodokumenteiksi tyypiteltyjen kirjeaineistojen tutkimukseen. Menetelmällisesti kirjeaineistoa tutkitaan työssä lähiluvun ja siitä edelleen jalostetun valikoivan lähiluvun avulla. Tutkimuksessa tehdään myös aineistolähtöistä sisällönanalyysejä, minkä perusteella kirjemateriaalia on tematisoitu erilaisiin ryhmiin. Esimerkkinä tästä toimii työn lopussa (Liite 3) esitetty tutkimuksen yhden keskeisen toimijan kirjoittamien kirjeiden sisältö aihepiireittäin. Lisäksi Hietala hyödyntää diskurssi- ja sukupuolentutkimukseen, kuin myös resilienssitutkimukseen viittaavia teoreettis-menetelmällisiä lähtökohtia.

Menetelmällisesti tarkasteltuna työssä esitetyt toteamusten, kuten ”aiheiden luokittelu pitää sisällään tulkintaa” (s. 86) ja ”jokaisen kirjoittajan kohdalla profiili on henkilökohtainen” (ibid.), tarkempi avaaminen olisi osaltaan helpottanut tutkimuskysymyksiin vastaamista. Osittain avoimeksi jää myös se, mitä keskittyminen kirjeiden maataloutta ja tilanhoitoa käsitteleviin osuuksiin käytännössä tarkoittaa.

Väitöskirjan kaksi keskeistä käsitettä ”kartano” ja muutos” tulevat hyvin määritellyksi, vaikka niistä kummakin tarkka sanoittaminen ja rajaaminen osoittautuu likimain mahdottomaksi. Tutkimuksen keskiössä olevat käsitteet ”toimijuus” ja ”kokemus” saavat niin ikään määritelmän työssä. Mainittujen tutkimuksen keskeisten termien lisäksi olisi ollut hyvä määritellä sekä lähdeaineistoissa että tutkimuksen eri osissa painottuvat käsitteet, kuten ”työ”, ”tieto” ja ”isäntä-/emäntävalta” nimenomaan 1800-luvun jälkipuoliskon ja 1900-luvun alun kartanoiden ja maatalouden konteksteissa.

Hietalan tutkimuksen tärkeimmät tulokset keskittyvät empiirisen lähestymistavan välityksellä luotuun kuvaukseen 1800-luvun jälkipuoliskon ja 1900-luvun alun kahden kartanon toiminnasta ja pyrkimyksistä sopeutua nopeasti muuttuvaan yhteiskuntaan. Työn keskipisteessä ovat sekä kartanot tuotantoyksikköinä että kartanoita asuttaneet säätyläiset.

Kuten Hietala työssään tunnistaa, maatalouden muutos näkyy kirjeaineistossa lopulta varsin rajallisesti, ainakin määrällisesti havainnoituna. Tämä on lähtö-

kohtaisesti yksi kiinnostavimmista tutkimustuloksista, ja se herättää erilaisia jatkokysymyksiä. Maataloudenharjoittamiseen liittyneistä kysymyksistä hieman yllättäen vaikenavaa kirjeaineistoa Hietala saa laajennettua nimenomaan kokemuksen näkökulman avulla. Näkökulma jättää silti hieman avoimeksi sen, mikä painoarvo maatalousaiheilla oli kirjeissä verrattuna muihin niissä käsiteltyihin teemoihin.

Vaikka työn otsikossa painotetaan maatalouden muutosta, Hietalan työn suurimmaksi ansioksi nousevat kirjeaineiston hyödyntämiseen liittyvät havainnot ja osin metodologiset tulokset osana historiantutkimusta. Niiden ohella väitöskirja sisältää uutta tietoa myös 1800-luvun lopun ja seuraavan vuosisadan alun kartanoissa harjoitetusta maataloudesta, kartanonväen sosiaalisista suhteista, naisten toimijuudesta sekä erilaisista keinoista jatkaa kartanoiden toimintaa seuraaville sukupolville. Empiiristen havaintojen painoarvoa olisi voimistanut vielä niiden voimakkaampi analyysi ja linkittäminen osaksi aikaisemman tutkimuksen luomaa kuvaa tutkimusajan maatalouden realiteeteista.

Hietalan väitöskirja on selkeä ja huolellinen esitys, joka muodostaa omaperäisen ja itsenäisen kokonaisuuden osana laajaa maataloushistoriallista tutkimuskenttää. Tutkimuskohteena olevia kartanoita voidaan pitää osin eräänlaisina suomalaisen maataloushistorian sokeina pisteinä, vaikka tutkimuksen piirissä onkin viime vuosina voitu havaita kasvavaa, uusista näkökulmista kumpuavaa kiinnostusta kartanoiden historiaa kohtaan. Olemassa olevaan tutkimustietoon linkittyen ja työssä käytettyjen aineistojen pohjalta Hietala avaa tutkimustulosten esittelyn yhteydessä mielenkiintoisia mahdollisuuksia myös jatkotutkimukselle.

Antti Rähä

FT, dosentti

Jyväskylän yliopisto

Mitä olet aina halunnut tietää Kansainliitosta – suomeksi

Heikki Mikkeli:

Geneven henki. Kansainliiton historia. Gaudeamus 2023. 415 s. ISBN 978-952-345-211-4.

Publish or perish -aikakaudella emeritusprofessori Heikki Mikkeli on virkistävää poikkeus. Harvakseltaan julkaisevan Mikkelin tunnetuimmasta teoksesta on jo aikaa: *Euroopan idea: Eurooppa-aatteen ja eurooppalaisuuden pitkä historia* ilmestyi vuonna 1994. Eurooppalaiseen aate- ja tieteenhistoriaan sekä inter- ja transnationalismin historiaan 1800- ja 1900-luvuilla erikoistunut emeritusprofessori julkaisi vuonna 2023